

KS. WIESŁAW PRZYGODA
Radom–Lublin

ROLA I ZADANIA INSTYTUCJI CHARYTATYWNYCH KOŚCIOŁA POWSZECHNEGO

Kościół od początku istnienia był świadomy swych zadań charytatywnych w świecie (por. 1 Kor 16,1). Istniało też przekonanie, że powszechne posłannictwo zbawienia może być zrealizowane nie tylko przez posługę słowa i liturgię, lecz także przez posługę charytatywną niesioną całemu światu¹. Potwierdzeniem tego są przykłady pomocy międzynarodowej, spotykanej już w czasach apostołskich (por. 2Kor 8-9). W historii chrześcijaństwa można odnaleźć wiele przejawów pomocy i solidarności przekraczającej granice państw i narodów. Powołany do istnienia przez Grzegorza X (1271-1276) Urząd Jałmużnika Apostolskiego jest wyrazem zainteresowania Stolicy Apostolskiej posługą charytatywną o charakterze powszechnym². Trzeba jednak stwierdzić, że zaangażowanie Kościoła w pomoc charytatywną o charakterze uniwersalnym było przez całe wieki mocno ograniczone i niewspółmierne do istniejących potrzeb.

Rozwój środków masowej komunikacji i transportu, z jakim mamy do czynienia zwłaszcza w ostatnim stuleciu, z jednej strony ujawnił skalę ludzkich potrzeb w świecie, a z drugiej spełnił podstawowy warunek dotarcia i zaspokojenia tych potrzeb poprzez niesioną pomoc. Obecnie Kościół nie tylko ostrzej rozpoznaje i analizuje problemy społeczne, ale też nabiera przekonania, że do ich rozwiązania konieczna jest zorganizowana współpraca międzynarodowa. Pomoc świadczona pojedynczym osobom, rodzinom czy nawet grupom ludzi jest już niewystarczająca. Problemem palącym jest zmiana

---

¹ G. H ü s s l e r, *Caritas Internationalis*, w: *Handbuch der Caritasarbeit*, red. P. Nordhues, Paderborn 1986, s. 276.

² Papież Paweł VI 8 maja 1968 roku przemianował wyżej wymieniony urząd na Służbę Pomocy i Dobroczynności Ojca Świętego. (J. W a l, *Struktury charytatywne w Kościele*, „*Analecta Cracoviensia*” 18(1986), s.405-406).

na aktualnych struktur społecznych panujących w niektórych krajach oraz w skali międzynarodowej, utrzymujących ludzi w permanentnej nędzy³

I. CELE I ZADANIA CHARYTATYWNE KOŚCIOŁA W ŚWIECIE

Kościół jest w świecie i dla świata, dlatego problemy tego świata nie mogą mu być obce. Z kolei funkcja charytatywna jest istotną częścią uniwersalnego posłannictwa Kościoła. Jej ograniczenie lub zawężenie narażałoby na zachwianie lub podważenie istotnego elementu procesu autorealizacji Kościoła⁴. Stąd Kościół jest świadomy swego udziału w rozwiązywaniu takich problemów ogólnoświatowych, jak: problem głodu i niedożywienia, epidemii i chorób, analfabetyzmu, szybkiej i niekontrolowanej urbanizacji, katastrof naturalnych i spowodowanych przez ludzi, narkomanii, alkoholizmu i przestępczości, a także wciąż nasilającego się ruchu migracyjnego ludności⁵. W podejmowaniu i rozwiązywaniu tych problemów Kościół nie może ograniczać swej roli do półśrodków doraźnych, ale musi aktywnie usuwać przyczyny nędzy w świecie. Odpowiadając zaś na wezwania Ducha Świętego, musi starać się w poczynaniach charytatywnych postępować w sposób ewangeliczny i metodyczny⁶.

Refleksja nad celowością działalności charytatywnej Kościoła powszechnego prowadzi do określenia jego konkretnych zadań oraz postulatów ich realizacji w aktualnej rzeczywistości. Najczęściej wylicza się następujące cele powyższej działalności: przepowiadanie i popieranie, studiowanie i wymiana informacji, koordynacja działań, niesienie pomocy w imieniu Kościoła powszechnego oraz jego przedstawicielstwo w zakresie charytatywnym⁷. Powyższe cele wypływają z samej natury Kościoła, a ich uzasadnienie potwierdza najnowsze magisterium Kościoła.

³ R. Laurentin, *Rozwój a zbawienie świata*, Warszawa 1969, s. 14.

⁴ R. Völk, *Kirchliche Caritas in der heutigen Welt*, w: *Handbuch der Pastoraltheologie*, Bd II/2, hrsg. von F. X. Arnold, F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr, L. M. Weber, Freiburg-Basel-Wien, 1970-1972, s. 409.

⁵ Hüssler, dz. cyt., s. 276.

⁶ *Allokucja Jana Pawła II do uczestników plenarnej sesji Papieskiej Rady „Cor Unum” z dn. 5.11.1981 r.*, OsRomPol, 2(1981), nr 11, s. 21, 23.

⁷ A. E. Hierold, *Grundlegung und Organisation kirchlicher Caritas*, St. Ottilien 1979, s. 179-182.

Przedstawione cele i zadania Kościół powszechny realizuje za pomocą organów charytatywnych. Na pewnym odcinku zadania te spełnia powołana do istnienia 6 stycznia 1967 r. Papieska Komisja *Iustitia et Pax*⁸. Zasadniczo ma ona charakter studyjny. Jej głównym zadaniem jest studiowanie, rozpowszechnianie i wcielanie w życie społecznego nauczania Kościoła. Ponadto zajmuje się też rozwojem ludzkości, przestrzeganiem praw człowieka oraz obroną godności ludzkiej. A zatem w zakres jej działania nie wchodzi bezpośrednio posługa charytatywna. Pośrednio dotyka ona jednak problemów charytatywnych wszędzie tam, gdzie służy promocji osoby ludzkiej i jej wszechstronnemu rozwojowi.

Powyższa Komisja ściśle współpracuje ze swymi regionalnymi odpowiednikami w postaci Krajowych Komisji *Iustitia et Pax*. Co jakiś czas przedstawiciele Komisji Krajowych zbierają się na Konferencji Europejskiej. Toteż szeroki zasięg oddziaływania tej Komisji sprawia, że jej inicjatywy mogą mieć duży wpływ na działalność Kościoła powszechnego również na odcinku charytatywnym. Potwierdza to statut Papieskiej Rady *Cor Unum*, który mówiąc o współpracy z dykasteriami Kurii Rzymskiej, na pierwszym miejscu wymienia Papieską Komisję *Iustitia et Pax*⁹

Podstawowe zadania charytatywne Kościoła powszechnego są realizowane przede wszystkim przez dwa organy: Caritas Internationalis oraz Papieską Radę *Cor Unum*. Toteż w niniejszym artykule głównie im będzie poświęcona uwaga. Ponieważ Caritas Internationalis według kryterium chronologicznego jest pierwsza, naszą analizę rozpoczniemy od tego właśnie organu Kościoła powszechnego.

II. CARITAS INTERNATIONALIS

Konieczność współpracy charytatywnej na płaszczyźnie międzynarodowej jako pierwszy zauważył w 1918 r. L. Werthmann – ówczesny przewodniczący Niemieckiej Caritas. Proponował on nawiązanie współpracy pomiędzy krajowymi związkami Caritas oraz utworzenie nowego związku międzynarodowego¹⁰ Przy okazji Kongresu Eucharystycznego, który odbywał się w 1924 r.

⁸ P a w e ł VI, *Motu proprio „Iustitiam et Pacem”* AAS, 68(1976), s. 702-703.

⁹ F. W o r o n o w s k i, *Miłosierni miłosierdzia dostąpią*, Łomża 1989, s. 107; W a l, dz. cyt., s. 411.

¹⁰ L. W e r t h m a n n, *Caritas und die neue Zeit*, „Caritas”, 24(1918-1919), nr 1-6, s. 280.

w Amsterdamie, doszło do położenia podstaw pod pierwszą międzynarodową unię krajowych związków Caritas. Przedstawiciele 23 krajów z Europy i Ameryki ustanowili Sekretariat Caritas z siedzibą w Lucernie. Jego zadaniem miało być podejmowanie międzynarodowej pracy charytatywnej, ustanawianie i podtrzymywanie łączności z krajowymi związkami Caritas oraz przygotowywanie międzynarodowych kongresów¹¹. 4 maja 1928 r. powołano do życia Caritas Catholica. Bezpośrednio ukonstytuowało się Prezydium oraz Komitet Stały składający się z przedstawicieli organizacji charytatywnych różnych krajów. W tym czasie wydzielono również 6 sekcji specjalistycznych¹². Te pierwsze próby współpracy międzynarodowej na polu charytatywnym zostały przerwane przez rozwój ruchów faszystowskich i wybuch II wojny światowej.

Do nowych kontaktów organizacji charytatywnych różnych krajów dochodziło sporadycznie z racji niesienia pomocy dla ofiar II wojny światowej. W dniach 4-5 listopada 1947 r. zostały położone nowe podstawy pod międzynarodową organizację charytatywną przez utworzenie *Auxilium Catholicum Internationale*. 15 marca 1949 r. za zgodą papieża Piusa XII uprawomocniła się Caritas Internationalis z siedzibą w Lucernie jako organ przedstawicielski organizacji katolickich szczególnie na forum ONZ. Przy okazji Dni Studiów nad Caritas, jakie odbywały się w dniach 12-15 września 1950 r., ówczesny sekretarz stanu G. Montini, wystąpił z propozycją odnowy statutów tejże organizacji. 20 października 1951 r. papież Pius XII przyjął statuty odnowionej Caritas Internationalis, której siedziba i działalność zostały oddzielone od papieskich dzieł charytatywnych¹³. W tym samym roku zwołane zostało pierwsze Zgromadzenie Ogólne Caritas Internationalis. Początkowo, w 1951 r. organizacja liczyła 13 członków współzałożycieli, a w 1984 r. rozrosła się już do 123 członków ze 120 krajów całego świata. Z poszczególnych regionów była wówczas następująca liczba przedstawicieli: Afryka – 44, Afryka Północna i Bliski Wschód – 16, Ameryka Północna – 2, Ameryka Łacińska – 19, Europa – 21¹⁴.

Stan prawny organizacji określają jej statuty nowelizowane w 1969 i w 1980 r.¹⁵ Caritas Internationalis jest mianowicie konfederacją krajowych

---

¹¹ H ü s s l e r, dz. cyt., s. 275.

¹² H i e r o l d, dz. cyt., s. 183.

¹³ Tamże, s. 184.

¹⁴ H ü s s l e r, dz. cyt., s. 275.

¹⁵ *Caritas Internationalis. Status et règlement intérieur. Révisés en 1969. Avec commentaires*, Roma b.r.w.; *Caritas Internationalis. Status et règlement intérieur*, Roma 1980.

i międzynarodowych organizacji katolickich zajmujących się działalnością charytatywno-socjalną. Konfederacja ta jest aprobowana przez Kościół, ale w stosunku do władz kościelnych zachowuje dużą autonomię działania. Protokół dodatkowy do statutów orzeka, że Stolica Apostolska mianuje asystenta kościelnego przy Caritas Internationalis. Asystent ten, z mocy prawa, bierze udział w sesjach Zgromadzenia Ogólnego, w zebraniach Komitetu Wykonawczego i Biura Caritas Internationalis. Nie posiada on natomiast prawa uczestnictwa w zebraniach Sekretariatu Generalnego.

Wszystkie kandydatury na funkcję prezydenta i sekretarza generalnego winny uzyskać aprobatę Stolicy Apostolskiej co najmniej na dwa miesiące przed ich zaproponowaniem pod głosowanie Zgromadzenia Ogólnego. Wreszcie zmiany statutowe, w tym przeniesienie siedziby organizacji, muszą być również aprobowane przez Stolicę Apostolską. A zatem wzajemne zależności pomiędzy Caritas Internationalis a Stolicą Apostolską są ściśle określone. Dla lepszego zrozumienia specyfiki tej organizacji można przywołać fakt, że 30 maja 1983 r. jej prezydentem został kard. A. de Nascimento¹⁶. W historii konfederacji po raz pierwszy na to stanowisko został wybrany kardynał. Aktualna siedziba Caritas Internationalis znajduje się w Rzymie. Są to fakty potwierdzające ścisłe związki Caritas Internationalis ze Stolicą Apostolską.

Konfederacja Caritas Internationalis ma rozległe pole działania. Jej głównym zadaniem jest pobudzanie swych członków i pomaganie w praktykowaniu miłosierdzia, a także w rozwijaniu opieki i pomocy społecznej w ramach duszpasterstwa. Celem konfederacji jest następnie badanie problemów wynikających z nędzy w świecie, szukanie ich przyczyn, proponowanie rozwiązań odpowiadających sprawiedliwości i godności człowieka. Ma ona też, przy poparciu Konferencji Episkopatów, pomagać w tworzeniu i rozwijaniu narodowych organizacji charytatywnych.

Do istotnych zadań konfederacji należy pobudzanie i koordynowanie współpracy organizacji charytatywnych na płaszczyźnie międzynarodowej. Caritas Internationalis chce także włączać się w konkretne działania mające na celu poprawę warunków życia narodów najbardziej zacończonych oraz pomoc w razie katastrof. Konfederacja jest reprezentantem wszystkich swoich członków na szczeblu międzynarodowym i w tym zakresie organizuje też współpracę z pozakościelnymi organizacjami charytatywnymi¹⁷

¹⁶ W a l, dz. cyt., s. 402.

¹⁷ *Caritas Internationalis. Status et régleme nt intérieur*, Roma 1980, s. 1; W a l, dz. cyt., s. 393.

Osiągnięcia w pracy charytatywnej w zakresie międzynarodowym, jakimi może poszczycić się Caritas Internationalis, zapewniają jej między innymi sprawne struktury organizacyjne. Członkami konfederacji mogą zostać organizacje charytatywne poszczególnych krajów, mające na celu działalność wychodzącą poza granice swego kraju. Aby zostać przedstawicielem wielu związków charytatywnych danego kraju, potrzebne jest zatwierdzenie kompetentnej Konferencji Biskupiej. Może się ona zgodzić również na to, aby współczłonkami Caritas Internationalis zostało więcej organizacji z danego kraju, a nie tylko jedna. W takim jednak wypadku na forum wewnętrznym konfederacji, przysługiwałyby im wszystkim tylko jeden głos. Członkami Caritas Internationalis mogą też być organizacje międzynarodowe zajmujące się działalnością charytatywno-socjalną oraz służące postępowi i rozwojowi osoby ludzkiej. Te jednak muszą być zatwierdzone przez samą Stolicę Apostolską¹⁸.

Najwyższym organem Caritas Internationalis jest Zgromadzenie Ogólne, które w sposób zwyczajny zbiera się co 4 lata. Prawo udziału w nim mają przedstawiciele współczłonków z całego świata. Do kompetencji Zgromadzenia Ogólnego należą:

- decyzje o przyjęciu nowych członków;
- wybór prezydenta i skarbnika oraz ratyfikowanie innych członków Komitetu Wykonawczego wytypowanych przez Konferencje Regionalne;
- ratyfikowanie na okres 4 lat sekretarza generalnego wytypowanego przez Komitet Wykonawczy;
- omawianie i przyjmowanie raportów za okres od ostatniego Zgromadzenia Ogólnego;
- ustalenie planu działania i planu budżetowego na najbliższe czterolecie;
- wytyczanie aktualnych kierunków działania Caritas Internationalis;
- przyjmowanie regulaminów wewnętrznych dotyczących działania poszczególnych agend konfederacji¹⁹

Ważnym organem Caritas Internationalis jest Komitet Wykonawczy. W skład jego wchodzi: prezydent i skarbnik oraz członkowie oddelegowani przez poszczególne Konferencje Regionalne. Komitet ten powinien przynajmniej raz w roku odbyć zebranie. Poza tym może konsultować się pisemnie. Jest on ciałem wykonawczym Zgromadzenia Ogólnego. Stąd jego głównym zadaniem jest realizacja poleceń, decyzji i dyrektyw tego organu. Ponadto

---

¹⁸ H ü s s l e r, dz. cyt., s. 277.

¹⁹ W a l, dz. cyt., s. 394.

może ustanawiać i koordynować działalność komisji uznanych za konieczne dla skutecznego działania konfederacji. Komitet Wykonawczy jest również odpowiedzialny za przyjmowanie budżetu i dokonywanie corocznego bilansu finansowego organizacji.

Na co dzień działalność Caritas Internationalis zapewniają Biuro i Sekretariat Generalny. Biuro, czyli prezydium, w skład którego wchodzi prezydent, wiceprezydenci i skarbnik, jest praktycznym gremium wykonawczym Caritas Internationalis. Zbierające się dwa do trzech razy w roku Biuro czuwa nad sprawnym funkcjonowaniem Sekretariatu Generalnego, wyznacza delegacje i ekspertów do kontaktów i współpracy z innymi instytucjami oraz wydaje na bieżąco wszystkie dyspozycje konieczne do rozwoju akcji charytatywnej w świecie. Z kolei Sekretariat Generalny, z siedzibą w Rzymie, jest stałym ośrodkiem dyspozycyjnym konfederacji. Pod kierownictwem sekretarza generalnego zapewnia on wykonalność wszystkich zadań zleconych przez Zgromadzenie Ogólne, Komitet Wykonawczy i Biuro. Ponadto jest zobowiązany do śledzenia sytuacji w świecie oraz szukania dróg pomocy, również poprzez wpływ na działania organizacji członkowskich.

Do statutu został dołączony Regulamin Wewnętrzny, który szczegółowo określa sposoby działania poszczególnych organów Caritas Internationalis. Stanowi on, że każde Zgromadzenie Ogólne ma obowiązek powołania trzech stałych komisji: finansowej, prawnej i pomocy natychmiastowej. Mówi on także o trybie wyborów władz konfederacji oraz o obowiązkach delegacji ustanawianych przez Biuro do kontaktów z innymi organizacjami międzynarodowymi.

Siłę i powodzenie w pracy konfederacji zapewniają sprawne struktury regionalne, którym statuty przyznają szerokie uprawnienia²⁰ Poprzez struktury geograficzne możliwa jest ścisła współpraca sąsiadujących ze sobą organizacji Caritas. Ich interwencje sprawiają, że szczegółowe problemy niewielkiego nawet regionu, nabierają większego znaczenia w odniesieniu globalnym. Obecnie konfederacja Caritas Internationalis podzielona jest na 6 regionów: Afryka, Afryka Północna i Bliski Wschód, Azja z Australią i Oceanią, Ameryka Łacińska, Ameryka Północna, Europa. Z reguły co 2 lata związki Caritas poszczególnych regionów spotykają się na konferencjach regionalnych, aby przedyskutować aktualne problemy wspólnej działalności charytatywnej. Konferencje te wybierają swojego prezydenta i wyznaczają według systemu rota-

²⁰ H ü s s l e r, dz. cyt., s. 278.

cyjnego jeden ze związków krajowych na reprezentanta regionu w Komitecie Wykonawczym Caritas Internationalis²¹.

Konfederacja Caritas Internationalis jest organizacją autonomiczną i samofinansującą się. Wszystkie koszty działalności i administracji są pokrywane w głównej mierze ze składek członkowskich, przy czym oczekuje się i tak faktycznie jest, że związki Caritas z krajów bogatszych uiszczają większe datki. Dopuszczalne też jest przyjmowanie dotacji i darowizn.

Sumując powyższe stwierdzenia należy zaznaczyć, że Caritas Internationalis nie jest organem bezpośrednio i całkowicie podporządkowanym Stolicy Apostolskiej, ale jest na pewno organizacją charytatywną działającą na płaszczyźnie Kościoła powszechnego. Jakie są aktualne tendencje rozwojowe tej organizacji? Najpierw trzeba zauważyć pewne zagrożenia, na które wskazał ks. K. Dłopolski w swym wystąpieniu na Światowym Kongresie Caritas Internationalis, który odbywał się w Rzymie w dniach od 20 maja do 1 czerwca 1979 r.²²

Pierwszym zagrożeniem jest niebezpieczeństwo zlaicyzowania pracy charytatywnej w ramach organizacyjnych Caritas Internationalis. Zatrudnienie ludzi świeckich na dobrze opłacanych stanowiskach w oddziałach Caritas w niektórych krajach oraz ściśle związki z instytucjami państwowej opieki społecznej sprawiły, że wielu pracowników charytatywnych nie wykazuje motywacji religijnej w swoim zaangażowaniu. Równie rzadko pracownicy ci mają świadomość, że działają w imieniu Kościoła. Drugim potencjalnym zagrożeniem w działalności Caritas Internationalis na rzecz krajów misyjnych jest nadużywanie pozycji silniejszego przez kraje bogatsze do celów politycznych.

Władze Caritas Internationalis, przeciwstawiając się tym tendencjom oraz odczytując intencje Soboru i ostatnich papieży, troszczą się, by działalności konfederacji nadać charakter pastoralny. Stąd kładą duży nacisk na powiązanie działalności charytatywnej z duszpasterstwem ogólnym na wszystkich płaszczyznach życia Kościoła. Potwierdzeniem tego pastoralnego ukierunkowania jest fakt przynależności konfederacji do Papieskiej Rady *Cor Unum*. Z kolei broniąc się przed laicyzacją, władze Caritas Internationalis organizują

---

²¹ W dniach 24-29 września 1992 r. odbyła się w Budapeszcie konferencja regionalna Caritas Europy. Udział wzięli delegaci Caritas 31 krajów europejskich, w tym jako kandydaci na członków Caritas Europy: Albania, Bułgaria, Rosja, Rumunia, Ukraina oraz Chorwacja, Słowenia i Serbia. Obradowano szczególnie nad wpływem nowego oblicza Europy na pracę charytatywną. Była mowa o nadziejach i zagrożeniach, jakie wyplývają z nowej sytuacji kontynentu. Zob. „Wiadomości Charytatywne”, 1992, nr 4, s. 27 (dalej: WCh).

²² Światowy Kongres Caritas Internationalis, WCh, 1979, nr 1-4, s. 104-108.

liczne sympozja i kursy dla swoich pracowników, dotyczące teologii miłosierdzia, teologii wspólnoty itp. Władze Caritas Internationalis coraz lepiej rozumieją, że wartość świadczony diakonii jest wiernym odzwierciedleniem liturgii i kerygmatu wspólnoty²³

III. PAPIESKA RADA *COR UNUM*

Papieska Rada *Cor Unum* została powołana do istnienia pismem Pawła VI *Amoris Officio* z 15 lipca 1971 r. skierowanym do sekretarza stanu kard. J. Villot²⁴. W piśmie tym papież podał uzasadnienie i główne motywy, jakimi się kierował powołując nowy organ charytatywny Kościoła powszechnego. Inspiracją była, ogólnie mówiąc, refleksja egzystencjalno-teologiczna. Z jednej strony papież dostrzegał ludzi potrzebujących pomocy, doświadczanych przez srogi los, katastrofy żywiołowe, ludzi cierpiących głód, brak dachu nad głową czy innego rodzaju nędze. Z drugiej zaś, jako widzialna głowa Kościoła czuł się zobowiązany przez miłość, aby zmobilizować całą rodzinę ludzką do wzajemnej solidarności i pomocy.

Nawiązując do nauki Soboru Watykańskiego II oraz do encykliki *Populorum progressio* i listu apostolskiego *Octogesima adveniens* papież stwierdził, że główna odpowiedzialność za wypełnianie zadań na ogromnym polu miłości i miłosierdzia, spada na Stolicę Apostolską. Zwrócił też uwagę na to, że obecność Kościoła w świecie oraz jego służebny charakter, nakładają nań obowiązek pełnienia miłości stale i wszędzie tam, gdzie ludzie jej oczekują. Stąd, aby zapewnić udział Kościoła powszechnego w czynieniu dobra, w posłudze miłości w sposób jak najbardziej bezpośredni i praktyczny, została powołana do istnienia Papieska Rada *Cor Unum*²⁵

Powołanie do istnienia nowego organu charytatywnego na płaszczyźnie Kościoła powszechnego wywołało żywiołową dyskusję w świecie. Niektórzy to posunięcie Stolicy Apostolskiej odczytali jako cofnięcie zaufania Kościoła do Caritas Internationalis. Inni przypisywali papieżowi chęć centralizacji działalności charytatywnej Kościoła²⁶. Taka interpretacja powyższego faktu

²³ W a l, dz. cyt., s. 400.

²⁴ AAS, 63(1971), s. 672-673.

²⁵ *Papieska Rada „Cor Unum”*, WCh, 1978, nr 1-4, s. 11; A. W a g n e r, *Der Päpstliche Rat „Cor Unum”*, w: *Handbuch der Caritasarbeit*, s. 280.

²⁶ G. S p e c h t, *Cor Unum – Motor, Lenkrad oder Bremse?*, w: *Caritas 79. Jahrbuch*

nie była jednak powszechna. Wielu autorów właściwie odczytało intencje papieża i uznało, że nowa rada może wprowadzić harmonię w dzieło miłosierdzia i skutecznie koordynować poczynania charytatywne Kościoła powszechnego. Szczególnie cenne w powyższej dyskusji były wyważone wypowiedzi kard. J. Höffnera i dra G. Hüsslera z RFN, a także kard. L. J. Suenensa z Belgii²⁷. Ich głosy definitywnie przeważały szalę racji na stronę Stolicy Apostolskiej.

Sens powołania Papieskiej Rady *Cor Unum* w kontekście istniejącej już konfederacji *Caritas Internationalis* dobrze wyjaśnia właściwe odczytanie celów, do realizacji których została ona powołana. Ma mianowicie jednoczyć wysiłki całego Ludu Bożego w zakresie posługi charytatywnej. Jej głównym zadaniem jest troska o urzeczywistnianie funkcji diakonii na wszystkich płaszczyznach życia Kościoła. Funkcja ta należy do istoty posłannictwa Kościoła, dlatego pozostawienie jej w gestii organizacji cieszącej się wysokim stopniem autonomii wobec struktur Kościoła, robiło wrażenie pewnej niekonsekwencji.

Intencją Stolicy Apostolskiej było nie tyle podważenie zaufania do konfederacji *Caritas Internationalis*, co raczej uporządkowanie całego procesu samobudowania się Kościoła przez realizację jego funkcji podstawowych. Teoretyczną podstawą powyższej decyzji Stolicy Apostolskiej były wskazania Soboru Watykańskiego II na temat praktycznej realizacji posłannictwa Kościoła. Potwierdzeniem tego rozumowania jest fakt bezpośredniego włączenia do rady przedstawicieli *Caritas Internationalis*, a także innych organizacji katolickich zajmujących się działalnością społeczno-charytatywną w świecie.

Papieska Rada *Cor Unum* ma charakter nadrzędny w stosunku do wszystkich instytucji, organizacji i stowarzyszeń działających w ramach Kościoła na polu charytatywnym. Ma ona koordynować i jednoczyć wszystkie dzieła charytatywne Ludu Bożego, zarówno zorganizowane, jak i spontaniczne, instytucjonalne i pozainstytucjonalne, grupowe i indywidualne. *Cor Unum* jest zatem narzędziem Kościoła powszechnego dla realizacji funkcji diakonii w świecie. Stanowi ona punkt odniesienia miłosierdzia chrześcijańskiego do Stolicy Apostolskiej, a także właściwie ukazuje prawdę, że cały Kościół jest podmiotem posługi charytatywnej²⁸.

---

des *Deutschen Caritasverbandes*, Freiburg 1979, s. 233.

²⁷ Tamże; por. W a l, dz. cyt., s. 404.

²⁸ Por. H i e r o l d, dz. cyt., s. 186-187.

W skład Papieskiej Rady *Cor Unum* wchodzi przedstawiciele struktur duszpasterskich Kościoła oraz różnych organizacji o charakterze społeczno-charytatywnym i międzynarodowym zakresie działania. Nurt pierwszy reprezentują delegaci regionalnych i krajowych Konferencji Biskupów oraz przedstawiciele Unii Wyższych Przełożonych Zakonnych, zarówno męskich jak i żeńskich²⁹ Wśród przedstawicieli organizacji są delegaci nie tylko międzynarodowych organizacji charytatywnych, ale także organizacji krajowych niektórych wysoko rozwiniętych państw, takich jak: USA, RFN, Francja, Włochy, Hiszpania. Ponadto są też przedstawiciele organizacji międzynarodowych, ale o szerszym niż tylko charytatywnym profilu działania, np. Międzynarodowe Stowarzyszenie Katolickie do Spraw Radia i Telewizji (UNDA), Międzynarodowe Zrzeszenie Prasy Katolickiej (UCIP), Międzynarodowa Wspólnota do Spraw Rozwoju Społeczno-Ekonomicznego (CISDE). Do rady należą też Papieskie Dzieła Misyjne.

Struktura *Cor Unum* jest podobna do innych rad papieskich. Na czele stoi przewodniczący, który wraz ze swoim zastępcą stanowi Prezydium Rady. Organem wykonawczym jest stały Sekretariat, kierowany przez Sekretarza Rady. Skład rady uzupełniają zwykli członkowie w liczbie od 35 do 40. Rada może ponadto korzystać z pomocy konsultorów. W 1973 r. rada przyjęła statut tymczasowy, a w 1977 r. statut ostateczny³⁰ Przez wiele lat na czele rady stał kard. R. Etchegaray, a jego zastępcą był bp A. Wagner. Nowym przewodniczącym został mianowany przez papieża 2 grudnia 1995 r. abp P. J. Cordes³¹ Raz do roku członkowie *Cor Unum* zbierają się na sesji plenarnej. Poza sesjami funkcjonuje stały Sekretariat Rady, który zapewnia ciągły kontakt między członkami rady i realizuje zadania szczegółowe wymienione w statucie.

Do zadań Sekretariatu należą: studia nad formami i środkami aktywizacji całego Ludu Bożego do akcji miłosierdzia, gromadzenie informacji na temat potrzeb w świecie, popieranie rozwoju socjalno-ekonomicznego krajów zafabryczanych, pośrednictwo między Konferencjami Biskupów a instytucjami charytatywnymi w celu lepszego podziału pomocy, harmonizowanie i koordynowanie

²⁹ *Pontificium Consilium „Cor Unum” Catholic Aid Directory*, Roma 1978, s. 16.

³⁰ Statut Papieskiej Rady *Cor Unum* został opracowany w języku francuskim, angielskim i hiszpańskim. Niestety nigdzie nie został dotychczas opublikowany. Powielono go jedynie do użytku wewnętrznego. Jego treść prezentuje ks. J. Wal. (*Struktury charytatywne*, s. 408-411).

³¹ *OsRomPol*, 17(1996), nr 3(181), s. 61.

działań poszczególnych organizacji charytatywnych, współpraca z instytucjami innych wyznań, a także organizowanie pomocy w nagłych wypadkach.

Koordinacja działalności charytatywnej jest konieczna zarówno w zakresie wewnętrznym, jak i zewnętrznym. W zakresie wewnętrznym chodzi o współpracę z katolickimi dziełami pomocy, natomiast w zakresie zewnętrznym obejmuje ona kontakt i współpracę z wszelkimi innymi organizacjami międzynarodowymi związanymi z pomocą charytatywną. Przykładowo można wymienić tu: Międzynarodowy Czerwony Krzyż, Organizację Narodów Zjednoczonych do Spraw Niesienia Pomocy Ofiarom Katastrof (UNDRO), Światową Organizację Zdrowia (WHO), Światową Organizację Wyżywienia (FAO), Wysokiego Komisarza do Spraw Uchodźców przy ONZ, Światową Radę Kościołów, Unię Europejską³². Sekretariat jest zobowiązany również do pełnienia zadań powierzonych bezpośrednio przez papieża.

Zakres wymienionych zadań szybko doprowadził do ukształtowania się dwóch grup roboczych: grupy pomocy w rozwoju i grupy pomocy w nagłych wypadkach. Pierwsza z nich studiuje różne dymensje rozwoju, analizuje programy, ocenia pojawiające się tendencje rozwojowe, przewiduje zagrożenia i trudności oraz szuka sposobów ich rozwiązania. Druga grupa robocza jest odpowiedzialna za koordynację pomocy dla dotkniętych skutkami klęsk żywiołowych i katastrof.

Można rozróżnić dwa zakresy oddziaływania Papieskiej Rady *Cor Unum*. W zakresie centralnym rada koordynuje poczynania różnych instancji charytatywnych oraz troszczy się o pastoralny charakter świadczonej posługi. Ponadto gromadzi informacje o rozmiarach katastrof, o potrzebach ludzi oraz organizuje pomoc na miarę swych możliwości. W zakresie zaś lokalnym służy swym doradztwem i wszelką pomocą w organizowaniu struktur charytatywnych tam, gdzie jeszcze ich brakuje. Występuje też w roli pośrednika pomiędzy hierarchią lokalną a władzami różnych instytucji charytatywnych w celu harmonizowania ich działań.

Statut mówi też o trzech płaszczyznach współpracy *Cor Unum*. Pierwszą z nich jest współpraca z dykasteriami Kurii Rzymskiej. W statucie wymienione są z nazwy następujące dykasterie: Papieska Komisja *Iustitia et Pax*, Papieska Rada do Spraw Świeckich, Kongregacja Ewangelizacji Narodów, a także Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijań. Drugim obszarem są kontakty z regionalnymi i krajowymi Konferencjami Biskupów. Wreszcie trzecią płasz-

---

³² Allokucja Jana Pawła II z dn.5.11.1981 roku.

czynną stanowi współpraca z katolickimi organizacjami socjalno-charytatywnymi. Chodzi o dotarcie i nawiązanie stosunków ze wszystkimi dziełami katolickimi przy poszanowaniu ich oryginalności i autonomii.

Na podstawie 25-letniej historii istnienia Papieskiej Rady *Cor Unum* można wskazać wiele przykładów konkretnej działalności. W latach 1972-1976 Afrykę Środkową nawiedziła klęska suszy i głodu. Z inspiracji *Cor Unum* w dniach od 30 sierpnia do 13 września 1975 r. w Quagadaugou odbyła się konferencja państw saharyjskich z udziałem głów tych państw, przedstawicieli episkopatu, a także delegatów *Cor Unum*. Konferencja oceniła rozmiary i skutki suszy, a następnie zobowiązała poszczególne kraje do planowej działalności infrastrukturalnej, a zwłaszcza do budowy systemów irygacyjnych. Rada zobowiązała się z kolei do zdobywania w całym świecie środków na realizację zaplanowanych inwestycji³³

Do powyższego dzieła włączył się sam papież Jan Paweł II, zwłaszcza od czasu pielgrzymki do Górnej Wolty w 1980 r.³⁴ Na prośbę papieża, z funduszy, które napływały z całego świata, 22 lutego 1984 r. powołano Fundację na rzecz Sahelu. Fundacja ta ma na celu przyczynić się do realizacji rozwiązań długofalowych, a jednocześnie stawić czoła już istniejącym potrzebom. Przykładowo w 1994 r. fundacja sfinansowała 64 programy formacji dla personelu wyspecjalizowanego w dziedzinie walki z suszą i pustynnieniem oraz 138 programów hydrologiczno-rolniczych, medyczo-sanitarnych oraz oświatowych w 9 krajach rejonu Sahelu, przeznaczając na to ponad 2,5 miliarda lirów włoskich³⁵.

Podobne działania podejmuje papież przy ścisłej współpracy z *Cor Unum* w ramach Fundacji *Populorum progressio*. Fundacja ta została powołana przez papieża dla popierania projektów rozwoju ubogich społeczności tubylczych, metyskich, afroamerykańskich i chłopskich w Ameryce Łacińskiej. W 1994 r. Fundacja sfinansowała 148 mikroprojektów rozwojowych w 20 krajach tego kontynentu, przeznaczając na ten cel ok. 2 miliardów lirów³⁶. Z kolei w 1995 r. Rada Administracyjna Fundacji przyznała 2,5 miliarda

³³ *Papieska Rada „Cor Unum”* WCh, 1978, nr 1-4, s. 12.

³⁴ *Allokucja Jana Pawła II z dn. 5.11.1981 roku; Allokucja Jana Pawła II dn. 17.09.1981 roku*, OsRomPol, 5(1984), nr 11-12, s. 25.

³⁵ *Działalność dobroczynna Ojca Świętego w 1994 roku*, OsRomPol, 16(1995), s. 51-53.

³⁶ Tamże, s. 53.

lirów na pomoc finansową dla realizacji 150 projektów w 21 krajach tego regionu³⁷

Jednak główny nurt pomocy charytatywnej papieża jest kierowany przez pośrednictwo *Cor Unum* na rzecz ofiar wojen i klęsk żywiołowych. Znowu przykładowo w 1994 r. pomoc papieża na ten cel sięgnęła ok. 3,2 miliarda lirów i w dużej części była przeznaczona dla Ruandy i krajów ościennych przyjmujących uchodźców oraz dla Bośni-Hercegowiny³⁸.

IV. PRÓBA OCENY – WNIOSKI PASTORALNE

Jak ocenić działanie tych dwóch charytatywnych wprawdzie, ale jakże zróżnicowanych organów Kościoła powszechnego? Stwierdzeniem fundamentalnym jest to, że Kościół nie może zaniechać działalności charytatywnej na żadnym poziomie swego istnienia pod groźbą zaprzeczenia swojej istoty. Z natury bowiem Kościoła, z jego posłannictwa wynika prawo i zarazem obowiązek realizacji diakonii chrześcijańskiej. W dzisiejszym świecie, wysoko zorganizowanym i wyspecjalizowanym, Kościół nie może wypełniać swej funkcji podstawowej w sposób spontaniczny, czysto „charyzmatyczny”³⁹

Organizacja, a nawet instytucjonalizacja pomocy charytatywnej, jest nieodzowna w każdym zakresie działania, a zwłaszcza w odniesieniu do Kościoła powszechnego. Bez szybkiej i rzetelnej informacji, rozważnego planowania, określenia podmiotu odpowiedzialnego za koordynację i dystrybucję pomocy, nie może być dzisiaj mowy o skutecznym, celowym i trwałym przeciwdziałaniu biedzie i nędzy w świecie. Dlatego też wydaje się, że konfederacja Caritas Internationalis jako organ wybitnie organizacyjny Kościoła powszechnego jest celowa i niezastąpiona. Jej zinstytucjonalizowane agendy centralne i regionalne oraz utrwalone szerokim doświadczeniem formy działalności dobrze służą Kościołowi w niesieniu pomocy charytatywnej w zakresie ogólnoswiatowym. Kompetencja, fachowość, szybkość działania i szeroki zakres niesionej pomocy przez Caritas Internationalis są niepodważalne. Zarazem wysoko rozwinięta organizacja niesie ze sobą wiele zagrożeń i niebezpieczeństw. Wystarczy wymienić tu: biurokrację, przerost aparatu administracyjnego,

---

³⁷ Z działalności fundacji „*Populorum progressio*” OsRomPol. 16(1995), nr 11-12(178), s. 59.

³⁸ *Działalność dobroczynna Ojca Świętego*, s. 52.

³⁹ V ö l k l, *Kirchliche Caritas*, s. 410.

rutynę działania, urzeczowienie pomocy, a także apatię i konformizm osób zaangażowanych w struktury organizacyjne⁴⁰ Kościół musi stale troszczyć się, aby tego rodzaju niebezpieczeństwa wcześniej rozpoznawać i maksymalnie niwelować ich skutki. Taką rolę mogą spełniać istniejące od początku w Kościele struktury duszpasterskie. Muszą one czuwać i ewentualnie oczyszczać działalność charytatywną Kościoła z błędów i nadużyć.

W posługiwaniu charytatywnym trudno jest rozróżnić dawców i odbiorców pomocy. W rzeczywistości mamy do czynienia najczęściej z wymianą dóbr materialnych i duchowych. Kościół musi dostarczać ludziom motywacji nadprzyrodzonej, bo dopiero ta nadaje czynom ludzkim wartość chrześcijańską, czyli zbawczą. Przy całej akceptacji świata i świadomości zadań w świecie, również w zakresie charytatywnym, Kościół nie może ani zignorować ostrzeżeń przed zgubnym wpływem świata, ani tym bardziej upodobnić się do „tego świata” (Rz 12,2)⁴¹

Przedstawione wyżej zadania przynależą do struktur duszpasterskich Kościoła. Wydaje się, że w zakresie Kościoła powszechnego zadania te dobrze realizuje Papieska Rada *Cor Unum*. Z jednej strony chroni ona organizacje charytatywne przed metodyczną i faktyczną sekularyzacją, a z drugiej jedno- czy działania tychże organizacji z troską pasterzy Kościoła o pełnienie dzieł miłosierdzia przez cały Lud Boży. Żadna bowiem organizacja nie zwalnia chrześcijanina od osobowego urzeczywistniania miłości bliźniego na co dzień. Doskonale to rozumiał papież Paweł VI powołując do istnienia *Cor Unum*. Podkreślił tym samym również, że jako pasterz całego Kościoła, jest zobowiązany do stałego świadczenia miłości w zakresie uniwersalnym.

Należy zaznaczyć, że obydwa organy charytatywne, choć w różny sposób przynależne do Kościoła oraz mocno zróżnicowane w swych strukturach i formach działania, są Kościołowi jednakowo potrzebne. Zróżnicowanie wcale nie musi przeszkadzać w ich współpracy, a nawet może mieć korzystny wpływ na komplementarność i integralność ich działania. Powyższe organy jednakowoż dowodzą katolickości Kościoła oraz świadczą wobec całego świata, że odnowiony nauką Soboru Kościół nie tylko teoretycznie, ale także faktycznie jest Kościołem miłości.

⁴⁰ Tamże, s. 411.

⁴¹ Tamże, s. 423.

LE RÔLE ET LES TÂCHES DES INSTITUTIONES CARITATIFS DE L'ÉGLISE UNIVERSELLE

R é s u m é

La fonction de la charité est une partie essentielle de la mission universelle de l'Église. Ce sont les buts suivants de l'activité bienfaisante de l'Église en domaine mondial: la prédication et la propagation, les études et l'échange des informations, la coordination des œuvres charitables et aussi une aide au nom de l'Église.

Les buts présentés sont réalisés par les organismes caritatifs de l'Église universelle. En certain sens le Conseil du Pape „Iustitia et Pax”, qui a été fondé le 6 janvier 1967 réalise les tâches charitables. Mais les ouvrages fondamentaux de l'Église universelle dans la champ charitable sont accomplis par „Caritas Internationalis” et le Conseil du Pape „Cor Unum”. La première institution a été formée le 15 mars 1949 avec le consentement du pape Pius XII. C'est une confédération des organisations caritatifs – nationaux et internationaux. Le Conseil du Pape „Cor Unum” a été fondée par Paul VI le 15 juillet 1971. C'est un organisme bienfaisant du pape. Il est évident que le pape encourt la responsabilité personnelle pour la réalisation de l'amour du prochain sur la terre entière. Il s'agit surtout d'un témoignage de la charité pour tout le monde.

Toutes les deux institutions sont différentes dans leurs structures et leurs formes de l'activité. Pourtant elles sont ensemble complémentaires et nécessaires pour l'Église. Toutes les deux démontrent bien, que l'Église renouée par le Concile Vatican II aussi bien théoriquement que pratiquement, est une Église de la charité.